

Taktoniči, ten kouzlí!

LENKA
KAPSOVÁ
překladatelka

ZTRACENÍ V JAZYCE

Je známo, že svůj slang mají pekaři, manažeři i fotbalisté. Tam, kde se dlouhodobě prolínají lidé mnoha profesí, však může vyrůst i jakýsi „superslang“ bytostně spjatý s daným místem.

Před pár lety vydala Česká filharmonie půvabnou přílohu k programovému katalogu, nazvanou *Česko-filharmonický slovník*. Představuje slang používaný v prostředí orchestru a přispěli do něj nejen hudebníci, ale i pracovníci dalších profesí. Vznikla tak mozaika obsahující jak všeobecně užívané výrazy, tak kuriozity spjaté s určitou dobou či lidmi.

Slang muzikantů zahrnuje názvy pro různé nástroje: *klacek* (klarinet), *kiksafon* (lesní roh), *kozí noha* (hoboj d'amore). Nejkurioznější přívzviska posbíral kontrafagot – *potrubí*, *ústřední topení* nebo *hrozňák královský* (v Brně byla zjištěna i *anakonda*).

Přestože to v tomto decentním slovníku chybí, dodejme, že existují hráči typu *běhny* a *coury* (jedni stále utíkají, druzí se opožďují)

Další výrazy se pojí s hraním. Lehká skladba je *dávačka* či *listovka*. Podle počtu diváků se hraje *fulhaus* nebo *přesilovka*. Za dveřmi je slyšet, jestli už *prší* (publikum tleská). Slangové názvy mají i různé chyby – nepovedenému úderu na činely se říká *buchta*, a když se dechovému nástroji neozve dobře tón, je to *kanár* (domyslete si, co jsou Kanárské ostrovy). Hráč, který se ztratí, je *bludička*, a přestože to v tomto decentním slovníku chybí, dodejme, že existují hráči typu *běhny* a *coury* (jedni stále utíkají, druzí se opožďují).

Hráči hodnotí i styl dirigentů. Typ s expresivním výrazem *kouzlí* nebo *vyvádí*. *Normik* je neustále zabořený do partitury, *regulovčik* velice dbá na rytmus, *melodické ruce* si s ním moc starosti nedělají. Dirigent Karel Ančerl naopak kdysi vytvořil typologii posluchačů. Poměrně neškodní jsou *spící*, na obtíž jsou spíš *kašlatové* nebo *předzpěvák*, který si polohlasně brouká o dobu napřed. Jazyková hravost kvete v překřívání skladeb. Když žertěť svou inspiraci zvěčnil do notového partu, může mít vtípek docela dlouhý život. Tak vzniklo *Škrabat náteř* (Stabat mater), *Sežere záda* (Šeherezáda) nebo pseudobrněnské *Něsu doma* (arie Nessun dorma z opery Turandot). *Hrát Čtveráky* (Čtvero ročních dob od Vivaldiho) se používá běžně.

Zajímavé přírůstky přidávají neuhodněné profese. Kustodí orchestru například *tahají kánoj* (stěhují kontrabas), pro koncertní oddělení je zásadní *prazdroj* – výchozí soubor, kam se zapisují všechny koncerty. *Abouš* je láskyplné označení pro abonenta, *badouš* je návštěvník archivu. Ojedinelý osobní vklad, spjatý spíše s předchozí generací hráčů ČF, představuje japštiná – fiktivní jazyk vytvořený při zájezdech orchestru do Japonska. *Taktoniči* je dirigent, *totomate* jeho taktovka (zvlášť když neukazuje zřetelně), *ničiuši* jsou tympany. Výrazivo nyní obohacují i malí návštěvníci edukačních koncertů, kteří budovu ČF (někdejší *machrhaus*) nazývají *Rudolfín*.

Spíš než exaktním slovníkem je zmíněné dílko důkazem, že tahle „rodina“ žije. Radost z toho určitě má i *Bělokněžník*, který ji ke smutku mnohých nedávno opustil.

GALERIE

Možná se někdy podvolí. Vítěz v boji.
Pokora ve mně. Pokora v přírodě.

Snímek Andrey Malinové je součástí výstavy bakalářských a diplomových prací studentů ateliéru reklamní fotografie FMK UTB ve Zlíně. Výstava je otevřena do 31. srpna v galerii Filmový uzel ve Zlíně.

O ješitnosti dobra

Osobní výběr ze světového tisku

Lidé, kteří po listopadu 1989 přišli do médií ze samizdatu a disentu, měli mezi novými politiky známé. Byla to jedna líheň, jak se říká. Ale i v kultivované Británii lze najít společnou líheň v jisté části society. Dokládají to postřehy k volbám, které pro *The New York Times* shrnul novinář Edward Luce.

Luce není Američan, ale Brit žijící ve Washingtonu v žoldu britských *Financial Times*. Když píše pro Američany o Británii, šetří detaily a bere to spíš generálně. Takto, jako na postupný generační vývoj, se dívá i na britský odchod ze scény EU. Političtí lidé 70. let, kteří přivedli Británii do Unie, sami zažili druhou světovou válku. Byli to lidé jako Edward Heath, Denis Healey, Roy Jenkins, Harold Wilson, ale i Margaret Thatcherová. Naproti tomu jejich nástupci, kteří se začleňovali do politiky v 90. letech a později, se o svět za britskými břehy zajímali daleko méně. Stali se lídry postinternacionalistické Británie a nové ostrovnosti, kterou by prý Churchill nechápal.

Tady Luce začíná osobní linku. „Na univerzitě jsem se setkal s téměř celou politickou třídou dnešní Británie,“ píše. „Bývalý premiér David Cameron studoval na Oxfordu dva roky nade mnou. Bývalý ministr financí George Osborne tři roky pode mnou. Z té party byl exministr zahraničí Boris Johnson i bývalí lídři labouristů Ed Miliband a Ed Balls. I Theresa Mayová byla na Oxfordu, jen o pár let výše.“ Leč teprve od tohoto oslího můstku se dostává k jádru sdělení.

Sociálnímu okruhu Davida Camerona se říkálo chumocracy („kamošokracie“). V tomto společenském prostředí dovolené v Toskánsku nemohly nahradit nedostatek zkušenosti a hlavně zájmu o svět a dění v něm. „Za časů Thatcherové znamenalo pozvání na premiérský víkend přísný rozpis seminářů,“ píše Luce. „Za časů Camerona tato agenda sestávala spí-

ZBYNĚK
PETRÁČEK
komentátor LN

ROZCESTNÍK

Vůči muslimům lze předvádět soucit právě proto, že jsou odlišní – a tím demonstrovat morální nadřazenost: tito lidé jsou tak jiní než my, a přesto jim pomáháme

še z tenisu, krocketu a koktejlů.“ To je docela srozumitelné sdělení – a u nás pochopitelné.

Web s nálepkou okrajové má smysl čist už proto, že občas připomínají (či reprodukují) texty v původních zdrojích již nedostupné (alespoň ne zdarma). Platí to i pro server *Osa dobra*. Alexander Meschnig, rakouský politolog žijící v Berlíně, na něm oživuje rok starý rozhovor Ivana Krasteva pro *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. To, co v něm zaznívá, by si mohlo vysloužit nálepku šovinismu, ale světoznámému bulharskému intelektuálovi Krastevovi ji nikdo nedá, že.

Krastev vyrukoval s názorem, že milion ukrajinských migrantů v Německu by nikdy nevyvolal takovou vlnu solidarity a pomoci, jaká vznikla na podzim 2015 k Afgháncům, Syřanům, Iráčanům či Afričanům. Jádro Krastevova sdělení

zní: „Soucit s muslimy lze předvádět právě proto, že jsou tak jiní než my – a tím demonstrovat morální nadřazenost. Určitě vám zvýší pocit morálního sebehodnocení, můžete-li říci: Tito lidé jsou jiní než my, a my jim přesto pomáháme.“

Politolog Meschnig takto popsánému chování říká „ješitnost dobra“. Plně se projevil v září 2015 na vrcholu migrační kalamity: „Běžec/migrant z tisíce kilometrů vzdálených krajů zmučoval v mediální inscenaci do jakéhosi ‚světce‘, neboť zosobňoval cizotu, ale zároveň sliboval spásu,“ píše Meschnig. „Nekontrolovaným přijetím všech přichozích pak mohl nejen každý jednotlivec, ale i Německo jako celek dokázat, že je s to zbatvit se své národní a egoistické identity.“

Ať už si o takové diagnóze myslíte cokoliv, s projevem ješitnosti dobra se můžete setkat v německých médiích.

Ukázkou je reakce na plakátovou kampaň Alternativy pro Německo. AfD je riziková parta. Novinář Jan Fleischhauer ji na serveru *Spiegel Online* doporučuje k pozornosti kontrarozvědce a má pro to důvody. Třeba Bernd Pachal, místopředseda AfD v berlínské čtvrti Marzahn-Hellersdorf, se nechal slyšet, že Reinhard Heydrich „správně nastavil výhybky“. Ale kampaň AfD na plakátech je neškodná. Vidíme například tři ženy na vinici se sklenicemi v rukou a nad nimi nápis: „Burka? Dávám přednost burgundskému.“

Jenže těm, kteří podlehli ješitnosti dobra, to vadí. Díla se chopil umělec Shahak Shapira, na plakátě nechal nápisy, ale změnil fotku. Ta teď ukazuje ženu zvracející po víně. A server *Bento* (*Spiegel Online*) si ho pěstuje pro věkovou skupinu 18–30 let) to komentuje slovy: „Tak geniálně se Shahak Shapira vysmál plakátům AfD.“

Panebože, myslí to vážně? To už přece není ani ješitnost dobra, ani gymnaziální humor, to už je ryzí infantilita.

Exo a extrémny

JAN
VESELÝ
astronom

VĚDECKÁ LEKCE

Astronomům se přihodilo něco zvláštního. Bez ohledu na to, jaký vezmou dalekohled, vždycky se jim podaří totéž – objeví nějakou cizí planetu. Není dne, v němž by se nevynořila zpráva o pozorování nové exoplanety, nebo rovnou celé planetární soustavy.

A to ještě předtím, než bude na vrcholu Cerro Armazones na severu Chile dokončen dalekohled historicky největší. Než horu kvůli stavbě observatoře snížili, čněla do výše 3064 metrů nad mořem. Ještě nedávno se plánovaný dalekohled jmenoval E-ELT, což je anglická zkratka pro Evropský extrémně velký dalekohled. Koncem letošního května se ale slovo evropský z názvu vytratilo. Ostatně ceremoniálu položení základního kamene se účastnila chilská prezidentka Michelle Bacheletová a k zemím, jež na tomto projektu spolupracují, patří i Brazílie. A navíc – zkuste si tu zkratku E-ELT vyslovit.

Před čtvrtstoletím bylo hledání cizích planet spíš snem, než vědou. Dnes se jeden pomalu bojí podívat na oblohu, aby neobjevil další exoplanetu.

Dnes už tedy „jen“ ELT. Velký ale bude opravdu extrémně. Zrcadlo složené ze šestiúhelníkových segmentů bude mít průměr 39,3 metru a odraznou plochu 798 metrů čtverečních. Astronomové si od něj slibují, že Zemi podobné planety obíhající okolo hvězd vzdálených desítky světelných roků dokáže přímo vyfotografovat, na planetách velkých jako Jupiter zobrazí i podrobnosti a analýzou jejich atmosféry bude schopen odhalit přítomnost života podobného tomu pozemskému. Je to ale hudba vzdálené budoucnosti. První světlo pro ELT, což je obřad srovnatelný například s promoci, je plánováno nejdříve na rok 2024.

Jen několik dní po slavnostním položení základního kamene ELT byla zveřejněna zpráva o objevu planety s extrémní teplotou – díky těsné blízkosti mateřské hvězdy je na planetě KELT-9b teplota okolo 4600 stupňů Celsia. To je více než na povrchu většiny hvězd. A aby těch extrémů nebylo málo, zkratka KELT představuje anglický název přístroje, jímž byla planeta objevena: Kilodegree Extremely Little Telescope.

Jedná se vlastně o dva fotografické teleobjektivy nasazené na kamery s velkými CCD čipy. Jeden se nachází v Arizoně, druhý v Jihoafrické republice. Jejich čočky s průměrem 42 milimetrů jsou téměř tisíckrát menší než zrcadlo ELT, což znamená milionkrát menší sběrnou plochu. Zato se do jejich zorného pole vejde velký kus oblohy, a mohou tak sledovat jasně a blízké hvězdy, které se do úzkého pohledu na kosmické hlubiny pomocí obřích dalekohledů zpravidla nepřipletou. KELT má v katalogu, jenž momentálně čítá přes 3600 potvrzených exoplanet, 16 „zářezů“. Jak vidno, i s extrémně malým kašpárkem lze hrát velké astronomické divadlo.

Před čtvrt stoletím bylo hledání cizích planet spíš snem než perspektivním cílem systematické vědecké práce. Před deseti roky to byla právě otevřená studnice nepřehledného množství otázek. Včetně té, jak vzácné či běžné cizí planety vlastně jsou. Dnes aby se jeden bál namířit na oblohu seběmenší přístroj, aby jím náhodou neobjevil exoplanetu.